

нолошка и антрополошка истраживања овдашњег становништва, док је Драгана Радојичић дала преглед Вуковог рада у Боки Которској и његове сарадње с Вуком Врчевићем и Вуком Поповићем.

Занимљиве реферате на овом скупу поднели су и Владимир Бован, Милика Павловић, Жарко Требјешанин, Теодор Срдановић, Коста Радовић, Вукашин Пешић, Марица Маловић-Ђукић, Ибрахим Тепић, Раде Петровић, Тсмислав Краљачић, Војислав Максимовић, Ново Вуковић, Томислав Жугић и Марјан Миљић.

Реферати с овог скупа, који је окупио научнике из више центара, биће објављени под насловом „На извору Вукова језика“, а то ће истовремено бити прва књига дурмиторског научног зборника, будући да се планира периодично понављање сличних скупова и објављивање њихових резултата. Предвиђа се, наиме, да се сваке две године наизменично у поменути дурмиторским општинама одржавају сли-

чни скупови, са тематиком која се неће ограничити само на хуманистичке науке, него ће се истраживати и могућности привредног развоја ове регије, изванредно богате природним лепотама.

Иако је рад скупа био веома интезиван, нашло се мало времена да се посети Петњица и да крај остатка кућног темеља и извора Вуковог деде Јоксима, на имању Крста Карацића, уз гостопримство домаћина, учесници скупа саслушају неколико гусла. Није изостала ни посета Миљетичку — месту на којем је погинуо Смаил-ага Ченгић.

Све у свему, овај веома успели научни састанак остаће учесницима у најбољем сећању, како по одличним рефератима и богатој дискусији тако и по пријатним домаћинима, у чије име су госте бирали речима дочекали и испратили Мијушко Шибалић, председник Припремног одбора, и Момчило Радуловић, председник Скупштине општине Шавник.

Светозар Стujiовић

ЗБОРНИК ИЗВЈЕШТАЈА О ИСТРАЖИВАЊИМА БОКЕ КОТОРСКЕ

Споменик Српске академије наука и умјетности СХХVII — Одељења историјских наука

Овај је трећи до сада објављени са овом тематиком у издањима Споменика САНУ, Изашао је из штампе 1986. године у Београду.

Српска академија наука и умјетности своје интересовање за истраживања у Боки Которској започела је још у XIX вијеку.

Под руководством дописног члана Академије Илије Синдика, у периоду од 1951. до 1954. године, екипе историчара, историчара умјетности, археолога, етнолога и архитеката радиле су на терену Боке, а плодови тога рада дјелимично су објављени у два Споменика САНУ, и то у броју СШ (1953) и CV (1956).

Жеља Одељења историјских наука САНУ да помогне овом подручју након катастрофалног земљотреса 1979. године огледа се у објављива-

вању овога издања. Велику помоћ у обнављању тешко оштећених урбаних цјелина као и споменичног фонда пружају управо радови који говоре о прошлости Боке.

Садржај овога броја обилује радовима чија окосница потиче из изучавања архивске грађе, незаобилазног извора свих истраживања.

Богумил Храбак написао је рад Пословање помораца и трговаца из Боке Которске у Албанији до 1600. године, три рада Глигора Станојевића сачињавају већински дио овога издања, а говоре о: Пераштанским исправама, Новској скели у XVIII вијеку и Грађевинама Боке Которске из 1788. године.

Мрко Јачов је приложио рад о Списима генералних провидура у

Задру о божељским хајдучима. Цвито Фисковић је у слици и ријечи дао рад о Боки Которској у акварелима Fedora Karcasau-а из прве половине 19. стољећа. Рад Милоша Милошевића носи наслов Зашто се Бока Которска у млетачким изворима називала „Млетачком Албанијом?“ Круно Пријатељ написао је рад о Једној непознатој икони Богородице из Прчња.

Ових осам радова заузимају 243 странице Споменика САНУ. Свједочанство су упорног, дуготрајног и мукотрпног рада аутора, а својим квалитетом и научним набојем право су задовољство за кориснике и читаоце.

Богумил Храбак у свом раду описује начин на који су арбанашке житарице доспијевале у Боку и како су посредством Бокеља доспијевале у Далмацију и Венецију. Поред житарица, и трупци или дјелимично обрађено дрво пуних пет вјекова сачињавали су важан извозни производ Албаније. Тридесетих година XVII вијека католици и муслимани из Херцег-Новог били су главни довозници бродограђевног и грађевног материјала из Драча и јужне Албаније (Епира). У раду се говори и о архивској грађи која даје податке о арбанашком дрвету и бродовима који су продавани у Боки од стране Арбанаса и одласку Которана у сјеверну Албанију на градњу лађа. Такође је био распрострањен довоз соли из Валоне и Драча у Боку Которску. Поред до сада изнесеног, у овом раду говори се и о извозу сточарских производа из арбанашких лука. Део тих производа одлазио је у Боку Которску или даље, у Јадранске луке. Најчешће се извозио „кордован“ — прерађена коза кожа, односно „монтонина“ — прерађена овчја кожа. Увожени су и „болдрони“, тј. козје коже са длаком, односно овчје руно. Што се тиче извоза индустријског биља и хране, може се сматрати да је био ограничен.

Производи који су увожени из Боке далеко су једностранји. У већим количинама једино су увожене тканине, и то обично вунене.

Поред извозно-увозних послова, брачне везе и досељавања Арбанаса

нијесу били ријеткост. „Албанија је за Боку Которску била много значајнија због продуката које је давала него због израђевина које је куповала.“ У Албанији су стекли своју привредну моћ нарочито Пераштани, а за њима нешто мање Будвани и Новљани. Не треба заобићи ни чињеницу да је у свим овим односима, пловидбеним и економским, и дубровачко присуство имало видног утицаја.

Пераштанске исправе су незаобилазна тема историчара који су писали о Перасту. У овом свом раду Глигор Станојевић је уз уводни текст уални до приложио и документациони који покрива период од почетка XVI вијека до средине XVIII вијека. Документа су датирана по млетачком рачунању године од 1. јануара до 1. марта по „млетачком“ су за годину дана мања од грегоријанског календара. Аутор је извршио одабир докумената и њихов хронолошки слијед. Сваки докуменат је у кратким и најбитнијим цртама објашњен на српскохрватском језику, а потом дат у оригиналном испиту. Из докумената је уочљиво да се у зависности од политичке климе, што је особито било изражено у вријеме млетачко-турских ратова, понешто мијењало, и то увијек у корист Пераштана.

На овим повластицама град Пераст је дуго времена заснивао своју материјалну егзистенцију и друштвени поредак.

На педесет и три стране дат је рад Глигора Станојевића Новска скела у XVIII вијеку. Овај веома значајан и исцрпан рад подијељен је у мање цјелине: I Венеција на Јадранском мору у XVIII вијеку, II Између Дубровника и Улциња, III Почетак рата, IV Између два рата, V Пад и успон, VI Тражење нових путева.

У првом дијелу рада описани су економски и политички пад Венеције и њена настојања да оснивањем низа магистрата унаприједи трговину.

Поморство и трговина на којима је Венеција заснивала своју моћ и богатство у XVIII вијеку су били извор неприлика у истој оној мје-

ри колико су били и егзистенција-лни.

У европским дипломатским круговима расправљало се у то вријеме о слабљењу моћи Венеције. У тој веома сложеној економској ситуацији Бока Которска имала је веома значајну улогу. Пожаревачким миром Венеција је заокружила своје посједе у Боки. Миграциони талас заплуснуо је херцеговски крај, а етничка структура Боке добила је нову вјерску и културну структуру.

Замисао о отварању скеле у Херцег-Новоме датира још из времена ратовања. Млетачка влада је 11. августа 1701. године одлучила да у Новоме отвори скелу. Њена улога била је више од политичког него од економског значаја за Венецију. Жеља је била да се Новском скелом конкурише Дубровнику и Улцињу, као и другим поморским градовима на Јадрану. Међутим, Херцег-Нови ипак није доживио онакав економски и културни успон какав му је прижељкиван. Утицај Улциња и Дубровника имало је видног одраза на рад ове скеле.

Улцињани су са знатним успјехом продавали со у Боки, а уз то су многи бродови и поморци из Боке били жртва улцињских напада.

Балканска, а и медитеранска трговина у том времену не може се ни замислити без знатног утицаја Дубровачке републике.

Новска скела задавала је бриге држави св. Влаха, која је упорно настојала и изнашлазала путеве да омета рад ове скеле.

Уз све ово, као кривца за рад скеле треба навести и Лазарет који је грађен, дограђиван и поправљан, али никада у потпуности није задовољавао своје намјене.

Отварана и затварана, Новска скела је примала разноврсну робу и одашиљала је у друге луке. Извожени су пољопривредни производи, као и сточарски. Роба је углавном стизала из Херцеговине и Босне, док је на Рисанску скелу стизала углавном стока, за кланицу. Робу коју су турски трговци доносили у Лазарет морали су таксирати и даље превозити у Венецију, док је роба са Дубровачке скеле без плаћања такси „пловила“ по

жељама трговаца без икаквих ограничења.

Новска скела је доживљавала своје падове и успоне, а на рачун њен домишљати Новљани су, извршавајући млетачке законе, пунили властите касе. „Уопште Боки Которској била је намијењена улога посредника у поморској трговини између Албаније и Венеције.“

И рад Глигора Станојевића Попис грађевина Боке Которске из 1788. године заслужује видну пажњу. Шездестих година XVIII вијека млетачка управа је одлучила да изврши попис свих државних грађевина у Боки, првенствено из војних потреба.

Повремено Венеција је одвајала одређена средства за оправку објеката.

Катастар грађевина састављен је из два дијела. Први дио документа представља попис грађевина са њиховим димензијама од ходника до собе, док други дио обухвата инвентар са свега двије рубрике, и то: годишње поправке или обнова објеката и нови додаци или смањивања. Највећи дио овога текста обухвата пописе грађевина у Котору, чија територија је била простор од Рисна до Мајина. Дат је попис грађевина Херцег-Новога и Будве.

Списи генералних провидура у Задру о бокељским хајдучима је рад Марка Јачова. У предговору аутор даје објашњења неопходна за праћење докумената датих у тексту. Тако из овога рада сазнајемо да се ова документација чува у Задру, у Хисторијском архиву. Овим документима могуће је допунити и проширити сазнања о бокељским хајдучима. Самим тим и њихово досељавање у Боку, борбе са Турцима, као и њихов статус у млетачкој управи, њихове везе са црногорским и херцеговачким племенима — јасније су за сагледавање. Ова грађа представља извјештаје и званична акта која је генерални провидур слао у Венецију или локалним представницима власти. Документа су заведена у серији »*Atti dei provveditori generali in Dalmazia et Albania*«.

Рад Цвита Фисковића Бока Которска у акварелима Fedora Ка-

gascau-a из прве половине 19. стољећа је свакако вишеструко коришћен рад за будућа истраживања Боке Которске.

Досад једва познат албум акварела израдио је у четвртој деценији XIX вијека Теодор или Федор Карачај, аустријски пуковник који је служио у Далмацији, а дуже времена у Боки. Аутор даје објашњења његовог сликарског и умјетничког дара и умијећа. Теодор је био добар познавалац Боке и њеног брдовитог залећа и вјеран стварном изгледу онога што је сликао. Свака слика у овоме раду је и текстуално обрађена, као и сви детаљи на њој приказани.

У свом раду Зашто се Бока Которска називала „Млетачком Албанијом“ аутор Милош Милошевић дао је аргументовано и исцрпно објашњење о овоме називу. Како је до њега дошло и како се удомаћио. Из последње реченице овога рада

можемо да закључимо да је појам „млетачке Албаније“ „био знак трајних млетачких аспирација према ранијим млетачким посједима на албанском приморју, изгубљеним продором Турака“.

У свом раду Једна непозната Богородица из Прчња Круно Пријатељ је дао опис иконе сликане темпером на дасци 45 x 35 cm. Иако је икона доста оштећена, аутор износи описе одјеће Богородице и Исуса. На основу изнијетих ставова аутор сматра да се ова икона може датирати нешто прије 1500. године. Иако се налази у лошем стању, ова икона даје допринос умјетничкој прошлости Боке Которске.

Садржајно и квалитетно богат СХVII Споменик Одељења историјских наука САНУ наставио је радом објављивање грађе о Боки Которској.

Драгана Радојичић

САРАДЊА ЈУГОСЛОВЕНСКИХ И ЧЕХОСЛОВАЧКИХ ИСТОРИЧАРА

У Прагу је половином октобра 1987. године одржан редовни састанак Чехословачко-Југословенске комисије историчара који је био посвећен историјским процесима који су претходили уједињењу ових земаља и стварању њихових одвојених држава 1918. године. Чињеница је да је ово засиједане одржано у репрезентативној згради Музеја Готовалда-у Прагу — говори колико је пажње поклоњено овој комисији, њеном расијавању и њеном раду.

Иако су процеси уједињења оба народа завршени истовремено 1918. године, различити су били њихови путеви. То је општи и недвосмислен закључак након свих поднесених саопштења. Било је укупно 18, по девет са сваке стране. Са југословенске стране поднесена су слиједећа саопштења:

— проф. др Зоран Лакић: Југословенски раднички покрет и уједињење 1918;

— проф. др Тома Крајачић, Грађанске политичке партије и Групе у БиХ према унутрашњем уређењу краљевине Срба, Хрвата и Словенаца;

— др Идриз Хаџибеговић — Став Социјал-демократске странке БиХ према унутрашњем уређењу краљевине СХС;

— др Блажо Ристовски — Односи Македонаца према уједињењу 1918; — др Орде Ивановски — Југословенски социјалисти и уједињење 1918;

— др Франце Кресал — Привредни оквир проблема социјалног осигурања у вријеме стварања Југославије 1918;

— др Драго Боровчанин — Паралела између новедецембарског акта 1918. и Видовданског устава 1921. године;

— др Нусрет Шехић — Народно вијеће СХС за БиХ и његова дјелатност;